

Beträdor i det skånska jordbrukslandskapet

– en studie av Lunds kommuns arbete med
tillgängliggörandet av det tätortsnära jordbrukslandskapet

Cecilia Sonesson

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2013

Titel: Beträdor i det skånska jordbrukslandskapet – en studie av Lunds kommuns arbete med tillgängliggörandet av det tätortsnära jordbrukslandskapet

Engelsk titel: Greenways in the Agricultural Landscape of Scania – A Study of the Lund Municipality Work With the Accessibility of the Agricultural Landscape

© Cecilia Sonesson

Handledare: Lena Steffner, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ann Åkerskog, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna

Nyckelord: grönstruktur, grönstråk, närlandskap, planering, rekreation

Omslagsbild: Beträda vid Höje å i Lund. Cecilia Sonesson.

Publiceringsår: 2013

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Lund är beläget i ett högintensivt jordbruksområde i sydvästra Skåne och andelen allemansrättslig mark i det tätortsnära landskapet är liten. För att tillgodose stadsinvånarnas behov av rekreation är tydliga strategier för grönstrukturplanering i kommunen viktigt. Ett verktyg i arbetet med tillgängliggörandet av åkerlandskapet utanför staden är så kallade beträddor. Beträddor är smala strängar av insått vallgräs som lämnas obrukad längs åkerkanter och kan fungera som gångstråk ut i landskapet. Syftet med uppsatsen är att undersöka hur Lunds kommun, med hjälp av beträddor, arbetar med tillgängliggörandet av det stadsnära jordbrukslandskapet för dess invånare. Studier av Lunds översiktsplan och Grönstruktur- och naturvårdsprogram gjordes för att utreda vilka intentioner och strategier kommunen har med grönstrukturplaneringen och vilken roll beträddor spelar i planeringsarbetet. För att ta reda på vilka problem och möjligheter som uppstår i det praktiska arbetet med beträddor intervjuades ansvarig kommunekolog. Två platsbesök gjordes för att exemplifiera två beträddor i kommunens regi samt för att undersöka hur det faktiska resultatet stämmer överens med kommunens målsättningar. Resultaten visar att beträddor är väl integrerat och ett vedertaget begrepp i Lunds grönstrukturplanering. Samtidigt som intentionerna är att använda sig av beträddor som ett instrument i tillgängliggörandet av åkerlandskapet uppstår det en problematik i kommunens praktiska arbete. Ett av de största problemen är ett svagt intresse från markägare att upplåta sin mark till beträddor. Två andra problem är EU:s stödsystem som inte gynnar markägare att lägga sin mark i träda och även den stora konkurrensen om marken mellan exploatering, jordbruk och rekreation. Om problemen överkoms och beträddor anläggs kan de, som de två platsbesöken exemplifierar, fungera som ett utmärkt verktyg i kommunens arbete för ökade rekreationsmöjligheter och därmed ett sätt att uppnå flera miljö kvalitetsmål.

Abstract

The city of Lund is located in a high-intensity farming area in Scania, south of Sweden, with small natural areas. To meet the citizens needs for recreation, strategies for green structure planning in the municipality is important. A tool to make the arable land outside the city available is a sort of greenway. These types of greenways are temporary strips of grasslands which the landowner leaves uncultivated and can serve as walkways out in the landscape. The purpose of this thesis is to investigate how Lund municipality, with the help of greenways, is working to make the surrounding countryside accessible for its inhabitants. Studies of municipal planning documents were carried out with the purpose to investigate the intentions and strategies for green structure planning and if greenways were integrated in these plans. An interview was made with a municipal employee to find out which problems and opportunities that arises in the practical work with greenways. Two site visits were made to exemplify two greenways and to study how the implemented result is consistent with the municipality's goals. The results show that greenways are an established concept and well integrated into the green structure planning. While the intent is to use greenways as an instrument to make the arable landscape accessable, there is a significant problem in the municipality's practical work. One of the major problems is the lack of interest from landowners. Two other problems are the EU support system that does not encourage landowners to put their land in fallow, and also the competition between exploitation, agriculture and recreation. The result also indicates that once this sort of greenways are established, as the two site visits exemplifies, they can serve as a properly tool in municipal work for increased recreation opportunities and a way to achieve multiple environmental goals.

Introduktion

Människans behov av rekreationsområden blir svårare och svårare att tillgodose i växande och allt mer förtätade städer. När gröna värden i städerna försvinner till följd av förtätning blir tillgången till det omgivande landskapet och naturen allt viktigare. För invånare i tätorter belägna i högintensiva jordbruksområden med liten andel allemansrättslig mark, är tillgängligheten till det omgivande landskapet begränsad. I sådana situationer är kommunernas arbete med denna aspekt av grönstrukturplaneringen särskilt viktig och Lund exemplifierar en stad som står inför en sådan utmaning. För att ge invånarna tillgång till det omgivande landskapet utanför staden har en del markägare upplåtit sin mark till så kallade *beträddor*. Beträddor är tillfälliga grönstråk bestående av smala strängar med insått vallgräs som ligger längs åkerkanterna och bland annat kan fungera som promenad- cykel- och ridstråk (Gyllin et al. 2008).

I Sverige har beträddan som planeringsinstrument hitintills inte fått någon större uppmärksamhet, det konstaterar en forskargrupp i Alnarp i faktabladet Gröna Fakta (2008). De tror att orsaken till detta bland annat beror på Sveriges lagstiftade allemansrätt och förekomsten av stora naturområden som gör stora delar av landet lättillgänglig för rekreationsändamål.

Men när jordbruket rationaliseras och landskapet exploateras i allt större grad är det idag viktigt att försöka skydda och bevara de naturvärden som finns kvar runt de växande städerna. *En god bebyggd miljö* är ett av Sveriges 16 miljö-kvalitetsmål vars syfte bland annat är att bevara och utveckla naturvärden. Upprättandet av kommunala grönstrukturprogram är ett viktigt steg i rätt riktning i arbetet med att uppfylla detta mål (Naturvårdsverket 2013). Om beträddor implementeras i programmen har de möjlighet att fungera som ett passande verktyg i kommunernas arbete med att uppfylla de ekologiska, ekonomiska och sociala hållbarhetsmålen (Gyllin et al. 2008).

Det är intressant att ur ett landskapsarkitektoniskt perspektiv undersöka hur detta verktyg används i grönstrukturplaneringen idag och hur framtidsvisionerna och utvecklingsmöjligheterna ser ut. Kanske kan beträddan fungera som en förebild och få en större nationell spridning till andra kommuner som tampas med liknande problem. Undersökningen är intressant för alla som arbetar med planeringsfrågor i kommuner med liknande problem.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur Lunds kommun, med hjälp av beträddor, arbetar med tillgängliggörandet av det stadsnära jordbrukslandskapet för dess invånare. Jag vill veta mer om vilka intentioner och riktlinjer som uttrycks i de kommunala planinstrumenten och ställa dessa i relation till verklighetens hinder, möjligheter och uppnådda resultat. Den övergripande frågan som arbetet ska besvara är: hur möter Lunds kommun det ökande behovet av tätortsnära rekreation med hjälp av beträddor i en växande och förtätad stad belägen i ett högintensivt jordbruksområde?

Avgränsningar

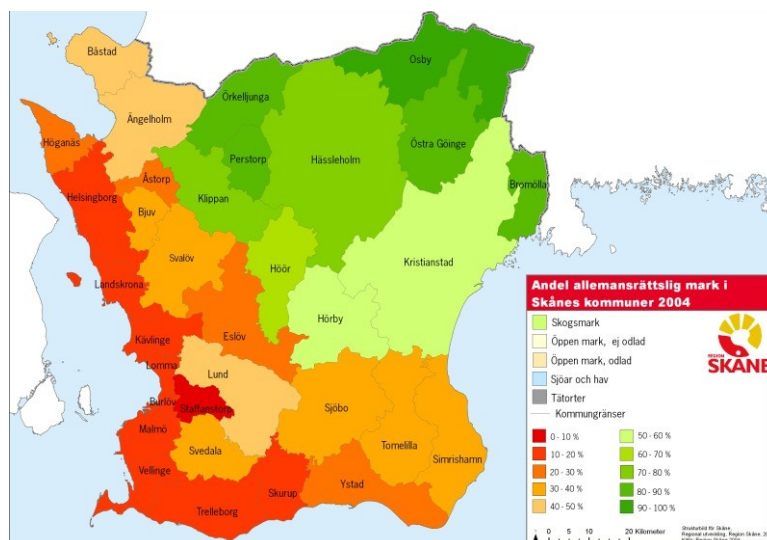
Undersökningen begränsas geografiskt genom att endast omfatta tätorten Lund med dess närmsta omgivande åkerlandskap. Anledningen till att Lund valts är på grund av att det är en växande stad i ett högintensivt jordbruksområde med liten andel allemansrättslig mark. I stadens direkta närhet är behovet av rekreation som störst och tillgången som minst. De övriga tätorterna i kommunen har större tillgång till naturområden vilket gör dem mindre intressanta att undersöka. Uppsatsen ska främst behandla fenomenet *beträda* och undersöka hur kommunen använder sig av detta verktyg ur en rekreationsaspekt.

Bakgrund

Följande bakgrundskapitel inleds med en beskrivning av det sydvästra skånska landskapets geologiska förutsättningar som lett fram till dagens utpräglade jordbrukslandskap. Därefter beskrivs jordbrukets utveckling genom åren med fokus på politiska beslut. Sedan följer två avsnitt som beskriver dagens grönstrukturplanering och beträdans roll i planering på riks- och regionnivå. Det näst sista avsnitten behandlar forskning om beträddor i Sverige och det sista avsnittet berör forskning om strategier för grönstrukturplanering i andra länder.

Jordbrukslandskapets förutsättningar

Åkermark mellan sådd och skörd är känslig och räknas inte som allemansrättslig mark under en stor period av året (Naturvårdsverket 2004). Eftersom Skåne till stor del består av åkermark är andelen allemansrättslig mark liten, den uppgår till drygt 50 procent jämfört med övriga landet som ligger på runt 90 procent. Det finns stora variationer inom det skånska landskapet och den största andelen allemansrättslig mark ligger i den skogsbeklädda nordostliga delen. Den sydvästliga delen med de bördigaste markerna har betydligt mindre och Lunds kommun har 40-50 procent allemansrättslig mark (Region Skåne 2004).

Karta som visar andel allemansrättslig mark i Skånes kommuner 2004. Lunds kommun har 40-50 procent. Karta Copyright: Region Skåne/Strukturbild för Skåne. Publiceras med vänligt tillstånd av Region Skåne

Lunds kommun har fyra olika karaktärsområden; Lundaslätten som breder ut sig i sydväst, backlandskapet i söder, Romeleåsen i öst och Vombsänkan öster om

åsen. Staden Lund är beläget mitt på slätten i sydvästra delen av Skåne och jordarten består här av näringsrik och kalkhaltig moränlera vilket gör jorden bördig och mycket passande för åkermark (Länsstyrelsen Skåne 2013a). På 70-talet infördes i Sverige ett tiogradigt klassificeringssystem av åkermarken där tio är av högsta klass avseende produktionsförmåga och i Skåne är hälften av åkermarken klassad mellan sju och tio. Ingen åkermark i övriga Sverige klassas så högt (Länsstyrelsen Skåne 2013b).

Jordbrukets utveckling

Lundaslätten består alltså av landets bästa åkermark vilket är anledningen till att området idag har utvecklats till ett högentensivt jordbrukslandskap med få naturområden. Bara under de senaste 50 åren har slättbygden i Skåne förändrats drastiskt (Ihse 1991). Ihse (1991) beskriver hur det i det äldre skånska kulturlandskapet fanns gott om linjära element. Åkerrenar mellan åkrarna, breda vägrenar med gräs och diken var vanliga inslag i kulturlandskapet. Efter andra världskriget moderniserades och mekaniserades jordbruket och när maskinerna togs i bruk uppstod ett krav på större hinderfria åkrar. Detta innebar att åkerrenar, diken, stenmurar och andra element i landskapet togs bort för att inte utgöra hinder för maskinerna (Ihse 1991).

Sverige fick en ny jordbrukspolicy 1991 vilket innebar det att alla jordbrukare med markägor placerade i slättlandskapen kunde låta bli att bruka en del av marken för att istället låta den ligga träda och därmed få rätt till miljöstöd. Målet med den nya policyn var att den obrukade marken bland annat skulle öka biodiversiteten i landskapet och minska utsläpp av kväve (Ihse 1991). Det är vid den här tiden begreppet ”beträda” uppkommer. En markägare i Tottarp i Staffanstorps kommun vid namn Anders Björkman valde på eget initiativ att anlägga smala remsor med insatt vallgräs längs åkerkanterna istället för i större sammanhängande fält (Gyllin et al. 2010).

Sverige gick med i EU 1995 vilket innebar att en ny jordbrukspolitik infördes. Arealuttagsplikten var en del av den nya politiken och hade som syfte att begränsa lantbrukarnas uppodling av åkermarken. Detta skulle begränsa utbudet av produkter, som i sin tur skulle leda till högre priser på EU-marknaden. När uttagsplikten togs bort 2008 ökade uppodlingen av jordbruksmarken (Jordbruksverket 2008).

Idag finns det bland annat två stöd som lantbrukare i ett EU-medlemsland kan få. Det ena är gårdsstödet som gäller för den arealen av åkermark som brukas oavsett vad som produceras. Stödet för träda har helt tagits bort (Jordbruksverket 2012). Det andra är miljöstödet som delvis är finansierat av EU och gäller för till exempel skyddszoner intill vattendrag (Jordbruksverket 2012). Syftet är bland annat att bevara biologisk mångfald och jordbrukets kulturhistoriska värden. För att skyddszonerna ska kunna användas till rekreationsstråk, och därmed öka tillgängligheten till jordbrukslandskapet, krävs det att växtligheten inte skadas. Om det sker kan inte markägaren räkna in marken i miljöstödet (Jordbruksverket 2012). Stödet för skyddszoner har minskat under de senaste åren, vilket i sin tur lett till en minskning av anläggande av skyddszoner. EU:s miljöstöd begränsar också arbetet med skydd av kultur- och naturvärden då det finns restriktioner på hur många träd som får finnas på skyddszonerna för att mark-ägaren ska erhålla miljöstöd (Länsstyrelsen Skåne 2009).

Grönstrukturplanering i Skåne

För att säkra den tätortsnära naturen när konkurrensen om marken för jordbruk och exploatering ökar, krävs det att kommunerna upprättar tydliga strategier.

I takt med att städer växer och förtätas får grönstrukturplanering ett allt större genomslag i den kommunala fysiska planeringen (Länsstyrelsen Skåne 2009). Ett av Sveriges miljö kvalitetsmål är *En god bebyggd miljö* och upprättandet av ett planeringsunderlag för grönstruktur i Sveriges kommuner ses som ett viktigt instrument i arbetet med att uppnå målet (Naturvårdsverket 2013). Länsstyrelsen i Skåne gjorde 2009 en uppföljning av Skånes miljömålsarbete. Enligt rapporten hade mindre än hälften av de skånska kommunerna utarbetat ett grönstrukturprogram. När väl program hade upprättats var problemet att de sällan fick något genomslag i översiktsplanerna (Länsstyrelsen Skåne 2009).

Andra miljö kvalitetsmål som också kräver tydliga kommunala strategier för grönstrukturplanering är *Ett rikt odlingslandskap*, *Ett rikt djur- och växtliv* och *Ingen övergödning* (Länsstyrelsen Skåne 2009). Strävan efter biologisk mångfald ingår i de första två målen, och det uppnås genom att bland annat återskapa småbiotoper i det skånska jordbrukslandskapet. Småbiotoper fungerar som livsmiljöer och spridningskorridorer för olika arter av växter och djur. Enligt utvärderingen räcker dock inte de biotoper som hittills skapats för gynna den biologiska mångfalden (Länsstyrelsen Skåne 2009).

Fysisk aktivitet och *Miljöer och produkter* är två av elva folkhälsomål satta av Folkhälsoinstitutets i arbetet för en bättre folkhälsa i Sverige. (Statens folkhälsoinstitut 2013). För att de satta målen ska uppnås krävs det att människor har tillgång till grönområden. Forskning påvisar den stora betydelsen det gröna har för människans fysiska och psykiska välmående och det är därför viktigt att grönområdena är tillgängliga och ligger i närheten av bostaden för att människor ska nyttja dem regelbundet (Statens folkhälsoinstitut 2013). Detta i sin tur kräver en tydlig strategi för grönstrukturplanering.

Beträddor i grönstrukturplanering på riks- och regionnivå

Region Skåne har i samarbete med Skånes 33 kommuner och andra organisationer utarbetat en regional strategi för grönstrukturplanering som heter *Grönstruktur i Skåne – Strategier för en utvecklad grön struktur* (Region Skåne 2012). Rapporten ska visa grönstrukturens utvecklingsmöjligheter i regionen och vägleda kommunerna i deras framtida arbete. En karta över Skånes befintliga grönstruktur finns med i rapporten och ska verka som ett hjälpande instrument. Kartan visar den gröna stommen som sträcker sig över kommungränserna i regionen och blir därför något alla kommuner måste förhålla sig till. Tanken är att kommunerna, med utgångspunkt från den regionala kartan, sedan ska utarbeta en mer detaljerad plan i sitt översiktsplanarbete. Ett antal punkter angående ökad tillgänglighet till grönstrukturen tas också upp i rapporten. Bland annat står det att fler strövstigar i anslutning till tätorterna bör skapas och att rekreationsområden i tätorterna ska tryggas. *Beträdda* nämns i rapporten som ett passande verktyg i tillgängliggörandet av jordbrukslandskapet (2012, s.24).

På riks nivå har två motioner lagts fram där beträddor tas upp som en värdefull tillgång i det skånska jordbrukslandskapet. Den första motionen skrevs 2005 av Ewa Thalén Finné och Cristina Husmark Pehrsson och de beskriver alla fördelar med beträddor i det skånska landskapet, bland annat det höga rekreationsvärdet. De föreslår att EU:s dåvarande arealstöd, som markägare kunde få om de lade sin mark i träda och som måste utgöras av fält som är minst 20 meter breda, borde

ändras så det även inkluderar mark som används som beträdor (Thalén Finné & Husmark Pehrsson 2004). År 2007 lade Allan Widman en motion som behandlade beträders ställning i det statliga stödsystemet och menade att det behöver klargöras (Widman 2007). Båda motionerna fick avslag.

Forskning i Sverige om beträdor och andra grönstråk

I dag finns få svenska forskningsprojekt om beträdor, men det finns åtminstone ett nu pågående projekt som heter *Multifunktionella beträdor som ett instrument för strategisk landskapsplanering* (Gyllin et al. 2008). Projektet syftar till att studera möjligheterna att integrera flera funktioner på beträdor och andra grönstråk och utarbeta en strategi för utformning och implementering av dessa i det tätortsnära landskapet. Forskargruppen tar upp flera positiva effekter som väl utvecklade beträdor av detta slag kan medföra, speciellt ur en rekreationsaspekt men också genom att bidra till ökad biologisk mångfald och minska kväveläckaget från åkermark till närliggande vattendrag.

I faktabladet Gröna Fakta påpekar Gyllin et.al. (2008) att det finns många svåra utmaningar i arbetet med gestaltning- och genomförandeprocessen av beträdor. För att från början ens få tillgång till mark som kan användas för detta ändamål krävs det att jordbrukarna är villiga att samarbeta genom att arrendera ut eller sälja sin mark till kommunen. Placeringen av beträdorna spelar också en stor roll enligt dem. Om beträdorna ska användas för rekreation måste de placeras lättillgängligt för stadsinvånarna. De poängterar också att utformningen har betydelse för upplevelsevärdet. För att beträdor och grönstråk ska locka besökare som en rekreationsmålpoint krävs det att miljön är givande att vistas i. Även om enklare beträdor också har sina fördelar kan det vara viktigt att undersöka hur de kan utvecklas till mer attraktiva rekreativsstråk (Gyllin et al. 2008).

Forskning i andra länder om grönstråk och strategier för planering

Något som motsvarar beträdor i andra länder är så kallade *greenways* som bland annat används i USA och Holland (Ahern 2002). Begreppet har myntats i USA och är enligt amerikanske landskapsekologen Jack Ahern, som skrivit doktorsavhandlingen *Greenways as Strategic Landscape Planning: theory and application* (2002), en grönstruktur bestående av multifunktionell mark vars mål är att skydda natur, biodiversitet, vattenresurser, rekreatiomsområden samt kulturhistoriska värden i landskapet. Greenways ska fungera som ett nätverk bestående av sammankopplade linjära gröna korridorer och större naturområden. (2002, s. 2)

I sin avhandling förklarar Ahern att greenways rönt större uppmärksamhet på senare år och orsaken till det är den ökade markanvändningen i världen som lett till minskad landskapsheterogeniteten och ökad fragmenteringen av landskapet (2002, s. 38). De negativa effekterna har, enligt Ahern, lett till efterfrågan på ett mer ”hållbart landskap”. Ekologer och landskapsplanerare har genom dialoger sinsemellan kommit fram till att någon form av ekologisk infrastruktur krävs för att forma ett hållbart landskap. Nyckelkomponenten i ett fragmenterat landskap är att skapa kopplingar mellan isolerade naturområden (Ahern 2002, s. 38). Ahern förklarar i avhandlingen att många länder idag antagit en policy för ett fläck- och korridorskonspekt vilket bygger på landskapsekologins teorier om öbiogeografi och metapopulationer. Enligt Ahern krävs det därför en ny ansats för att planeringen av greenways ska fungera: genom att vara inkluderande,

multidisciplinär och involvera allmänheten kan en planeringsstrategi för greenways skapas. Ahern poängterar att den viktigaste utmaningen för planeringen av greenways är att etablera en förståelse för hur betydande det är med ett sammanlänkat landskap och att visa att greenways med olika kombinerande funktioner kan användas (2002 s. 39).

I sin avhandling beskriver Ahern fyra planeringsstrategier som landskapsplanerare kan använda sig av beroende på vilket typ av landskap det rör sig om. Oftast används en kombination av flera strategier. Den första är en *skyddande strategi* för landskap som redan gynnar abiotiska, biotiska och kulturella målsättningar. Den andra strategin är *defensiva strategin* och används när landskapet förändras i negativ bemärkelse. Strategin går ut på att stoppa de pågående processer som fragmenterar landskapet. Dock bör strategin användas som en sista utväg eftersom den ses som ineffektiv då dess mål är att stoppa eller sakta ner förändringar i landskapet som i längden egentligen är oundvikliga.

Europa som har en lång historia av intensivt markanvändande bakom sig har därmed blivit ett utpräglad kulturlandskap med begränsade möjligheter att skydda och bevara landskapsmönster (Ahern 2002). I sådana situationer är det enligt Ahern en *offensiv strategi* som bör användas. Strategin utgår från en vision som endast kan uppnås genom att "återskapar" naturen i landskapet och detta är oftast den mest kostsamma strategin.

Den sista strategin kallas *opportunistiska strategin* och används i ett landskap vars existerande element har stor potential att utvecklas till greenways. Elementen behöver först identifieras, vilket kräver kunskap inom området, och sedan integreras med andra planeringsstrategier (Ahern 2002, s. 52).

Ahern belyser i sin avhandling den stora utmaning landskapsarkitekter idag står inför i gestaltandet av greenways. Han menar att för att skapa ett hållbart landskap krävs en gestaltning som ger kulturlandskapets ett meningsfullt och estetiskt uttryck samtidigt som den måste stödja ett fungerande ekologiskt system (2002 s. 96). Även om beträdor än så länge inte rönt lika stor uppmärksamhet i Sverige står landskapsarkitekter här inför samma utmaning.

Begreppsprecisering

Begreppet *grönstråk* är ofta permanenta stråk, till exempel rid- och cykelvägar, strövstigar och vandringsleder. Begreppet definieras i detta arbete i samsyn med Lunds kommuns definition av grönstråk i översiktsplanen och Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet och överensstämmer även med forskargruppen Gyllin et al. i Alnarp (2008). *Närlandskapet* och *tätortsnära landskapet* är begrepp som används när marken i tätortens direkta närhet behandlas. Den tar vid där stadsbebyggelsen slutar och används bland annat för vardagsrekreation som promenader och löpning (Boverket 2013).

Metod

I följande kapitel förklaras den metod som valts för att besvara arbetets frågeställning. Under de avsnitt som följer förklaras tillvägagångssättet mer ingående.

Plan- och programstudier

Studier av Lunds översiktsplan och Grönstruktur- och naturvårdsprogram gjordes för att utreda vilka intentioner och strategier kommunen har för grönstrukturplaneringen och vilken roll beträddor spelar i planeringsarbetet. När planen granskades lades därför fokus på kommunens målsättningar och strategier för rekreationen i det tätortsnära landskapet och vilken roll beträddan spelar i detta arbete.

När Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet studerades lades fokus på kommunens åtgärdsförslag för tätortsnära rekreationsområden och stråk samt deras utformning och funktion. Programmets åtgärdsförslag med tillhörande karta granskades också för att undersöka om intentionerna är att använda sig av beträddor. En utvärdering av åtgärdsförslagen utförd 2011 ingår i programmet och denna granskades för att utröna vilka åtgärder som hittills genomförts. De åtgärdsförslag som kommunen kategoriserar som rekreationsområden/stråk i närlandskapet kring Lund, och där beträddor planeras att anläggas, redovisas i en karta. Även förslag där beträddan inte nämns har jag valt att inkludera i kartan då den enligt min bedömning eventuellt ändå kan tänkas ingå. Kartan redovisar vilka åtgärdsförslag som genomförts och vilka som inte har det.

Två av åtgärdsförslagen som genomförts var Höje å och Ladugårdsmarken där beträddor anlagts. Dessa två valdes ut för noggrannare studier.

Intervju

För att ta reda på vilka problem och möjligheter som uppstår i det praktiska arbetet med beträddor gjordes en intervju med ansvarig kommunekolog Cecilia Backe på Lunds kommun. Backes huvudsakliga arbetsuppgifter är att förvalta kommunens naturområden vilket gör att hon är insatt i projekt som rör anläggande, skötsel och förvaltning av beträddor och grönstråk. Genom mailkorrespondens gjordes en kvalitativ semistrukturerad intervju och frågorna rörde det praktiska arbetet och vilken problematik som oftast uppstår och gör det svårt att uppfylla kommunens målsättningar. Målet med intervjun var även att få mer information om två beträddor som anlagts i kommunens regi för att med hjälp av dem exemplifiera hinder och möjligheter som kan uppstå i specifika projekt. Några frågor rörde därför också de två specifika projekten vid Höje å och Ladugårdsmarken som enligt utvärderingen av åtgärdsförslagen 2011 i Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet var genomförda.

Platsbesök

Beträddorna besöktes därefter för att exemplifiera två beträddor i kommunens regi samt för att undersöka uppnådda resultatet. Ladugårdsmarken ligger i utkanten av nordöstra Lund och Höje å rinner förbi precis söder om Lunds stad.

Information hämtades från intervjun med Cecilia Backe samt från kartor över de båda beträddorna. Kartorna studerades för att ta reda på utformningen samt hur de ansluter till grönstrukturen i omgivande landskap. Detta gjordes för att ställa det faktiska resultatet i relation till kommunens målsättningar och undersöka hur de stämmer överens med de riktlinjer som satts. Övrig information hämtades från Höjeåprojektets hemsida och en informationsskylt som placerats ut vid Ladugårdsmarken.

Resultat

Resultatdelen presenteras i fyra delar. I den första delen presenteras resultatet från granskningen av översiktsplanen och kommunens målsättningar och strategier gällande grönstrukturplanering med fokus på rekreation. Den andra delen redovisar studien av Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet, åtgärdsförslag och i dess tillhörande karta visas genomförda samt ej genomförda tätortsnära rekreationsområden/stråk. I del tre sammanfattas resultatet av intervjun med Cecilia Backe som beskriver hur arbetet i praktiken fungerar och vilka generella hinder samt möjligheter som uppstår. Till sist redovisas platsbesöken vid Höje å och Ladugårdsmarken. Här redovisas resultaten i en kort beskrivande text om beträdornas utformning och funktion, samt kommunens arbete med de specifika projekten och vilka målsättningar som uppfyllts eller hinder som uppstått.

Översiktsplan 2010

Den idag gällande översiktsplanen antogs av kommunfullmäktige den 28 oktober 2010 (Lunds kommun, Stadsbyggnadskontoret 2010). Resultaten redovisas under två rubriker: *Målsättningar, strategier och instrument* och *Miljö- och hälsomålsarbete*.

Målsättningar, strategier och instrument

I översiktsplanen återkommer flera gånger betydelsen av att i möjligaste mån spara den högklassiga jordbruksmarken (Lunds kommun, Stadsbyggnadskontoret 2010). I planen nämns också behovet av en långsiktig planering med fokus på att skapa en god miljö för boende. En god miljö ska skapas genom att utveckla gröna miljöer nära staden, öka tillgängligheten och sammankoppla dem med gröna stråk.

Vidare går att läsa om utvecklingsstrategier för staden, tätorterna och landsbygden. Angående den befintliga grönstrukturen är målet att bevara och skydda den från exploatering. Det framgår i ett kort stycke att strategin för *levande landsbygder* bland annat är att bevara och utveckla den värdefulla befintliga naturmarken i kommunen. Samtidigt ska nya grön- och rekreationsstråk skapas nära Lunds stad där tillgängligheten till det omgivande landskapet är som lägst och behovet som störst. Tyngdpunkten ligger på att utveckla en sammanhängande grönstruktur runt staden och arbetet ska ske genom samarbete och avtal med markägare.

Under rubriken *Jord- och skogsbruk* beskrivs hur den tätortsnära zonen ska hanteras, vilket är jordbruksmarken närmast staden. Som tidigare framgått är kommunens mål att i så hög grad som möjligt spara den värdefulla åkermarken. I stycket förklaras dock att gröna stråk för rekreationen och andra planteringar för biologisk mångfald kan komma att läggas i zonen (2010, s.120). Ett av ställningstaganden som kommunen gör i den här frågan är: ”En sammanhängande grönstruktur ska utvecklas i kommunen i samarbete med markägare. Möjligheterna att samordna nödvändiga rekreationsstråk och ytor med jord- och skogsbrukets och den biologiska mångfaldens behov, ska särskilt utvecklas i zonen närmst staden” (2010, s. 21).

Under rubriken *Friluftsliv, rekreation och landsbygdsturism* tas återigen viljan av att skapa en sammanhängande grönstruktur upp. Det påtalas också att målen ska uppnås genom en dialog med markägare eftersom placeringen av nya gröna stråk kan göras längs med ägogränser och befintliga markvägar. I samma stycke står det även att ett samarbete med bland annat Region Skåne, grannkommunerna och länsstyrelsen kan bidra till att åtgärder som gynnar rekreativsmöjligheterna i kommunen genomförs (2010, s. 126).

Översiktsplanen beskriver olika instrument som kommunen använder sig av för att genomföra strategierna. Ett instrument är en framåtsträvande markpolitik där kommunen köper upp mark som i framtiden kan komma att användas till både bebyggelse och rekreation. Genom att ställa villkor för framtida skötsel av arrenderad mark får kommunen möjlighet att skapa gröna stråk i landskapet. Här nämns för första gången i planen begreppet *beträda*: ”På motsvarande sätt kan möjligheter till gröna stråk i landskapet (beträddor och liknande) skapas” (2010, s.39).

Miljökonsekvensbeskrivning

I översiktsplanen görs även en miljökonsekvensbeskrivning där konsekvenserna av översiktsplanen 2010 och nollalternativet jämförs (Lunds kommun, Stadsbyggnadskontoret 2010). Detta görs för att integrera miljöaspekter i planen (2010, s. 42). I bedömningen har man valt att även ta med sociala och ekonomiska konsekvenser. I bedömningen av grönstruktur och rekreation tar man bland annat upp de nya rekreativsstråken vid Höje å som en ökad möjlighet till rekreation. Nollalternativet föreslår inte några nya naturområde, eller för den delen några förbindelser mellan dem, vilket är blir en brist för rekreationen. Slutsatsen är därför att : ”Översiktsplanen 2010 bedöms ge en måttligt positiv inverkan på rekreationen och möjlighet till fysisk aktivitet, medan nollalternativet får en något negativ påverkan” (2010, s. 53). Denna bedömning leder i sin tur till en positiv inverkan på miljömålen *Ett rikt odlingslandskap*, *God bebyggd miljö* och *Ett rikt djur- och växtliv*. Planen bedöms också ha positiv inverkan på folkhälsomålet *Fysisk aktivitet*, delvis tack vare det nya rekreativsstråket vid Höje å.

Grönstruktur- och naturvårdsprogram 2006

Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet beskriver och värderar bland annat grönstrukturer och ger kommunen riktlinjer för hållbart nyttjande, bevarande samt utveckling av park- och naturmiljöer. (Lunds kommun, Tekniska förvaltningen 2006). Resultatet av studien redovisas under två rubriker: *Utformning och funktion* och *Åtgärdsförslag och genomförande*.

Utformning och funktion

Genom att tillföra nya grönstråk och koppla samman de befintliga och nya grönstråken ska det bli lättare att ta sig från staden ut i landskapet (Lunds kommun, Tekniska nämnden 2006). De nya stråken ska understödja landskapets kulturhistoriska karaktär och skepnad genom att placeras längs med äldre ägogränser och ta tillvara på värdefulla utblickar. Principskisser på hur landskapet kan brytas ned i mindre delar med hjälp av bland annat beträddor finns med i programmet och slutmålet är att öka tillgängligheten och variationen.

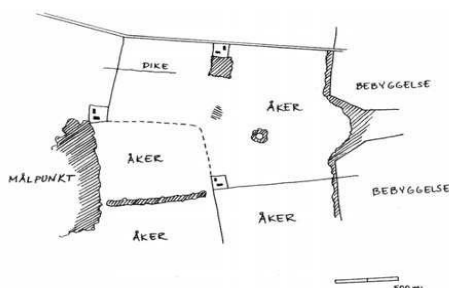

Bild 1: Utgångsläge. Källa: Lunds kommun. Publiceras med vänligt tillstånd av Lunds kommun.

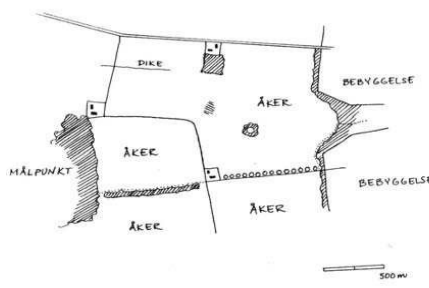

Bild 2: Steg 1. Källa: Lunds kommun. Publiceras med vänligt tillstånd av Lunds kommun.

Bild 1 visar utgångsläget som i Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet beskrivs som en trädlös åkermark med få markvägar. Tillgängligheten mellan bebyggelse och målpunkt är låg. I *bild 2* visas första steget där anläggande av beträddor längs med befintliga trädridåer bryter ned det storskaliga landskapet. Träd planteras längs befintliga markvägen från staden och skapar en mer inbjudande miljö.

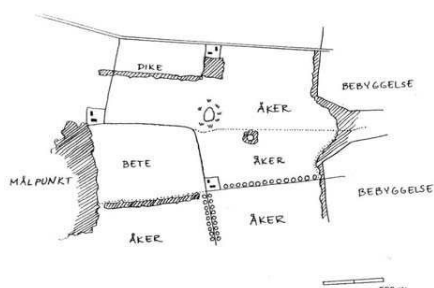

Bild 3: Steg 2. Källa: Lunds kommun. Publiceras med vänligt tillstånd av Lunds kommun.

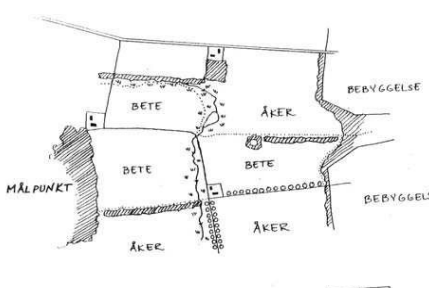

Bild 4: Steg 3. Källa: Lunds kommun. Publiceras med vänligt tillstånd av Lunds kommun.

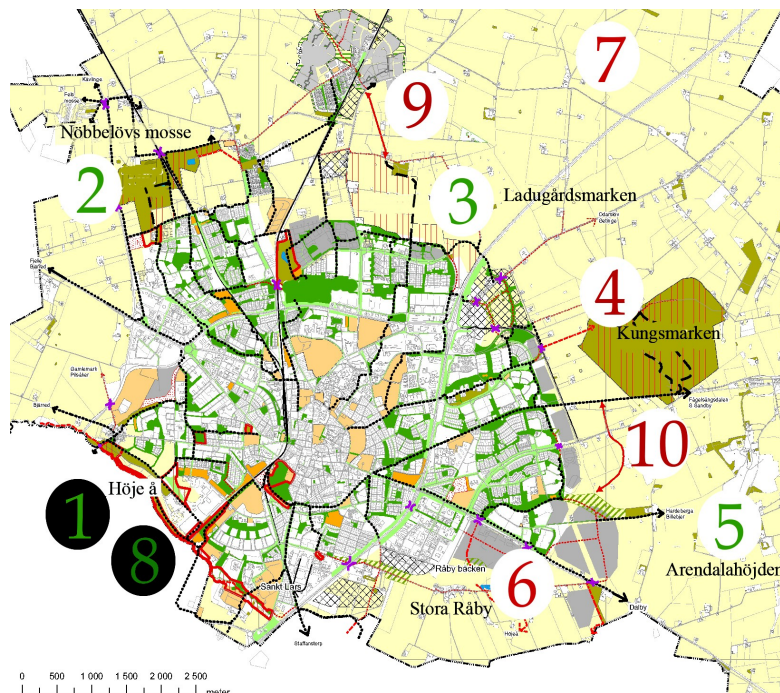
Bild 3 visar hur man i steg två tänker sig anläggande av en beträdda längs en gammal skiftesgräns. Den planteras med en trädrad för att tydligt markeras. En träd- och buskridå planteras vid ett dike och en del mark lämnas obrukad. Steg tre i *bild 4* visar bland annat ett vattendrag som grävts fram och att en träd- och buskridå planteras längs en av beträdorna.

Principskissernas huvudfokus ligger på att öka tillgängligheten och utveckla stråk som leder till olika målpunkter. Målpunkterna är främst värdefulla rekreationsområden i närlandskapet. Det ska sedan vara möjligt att ta sig vidare ut i landskapet till större rekreationsområden som ligger längre bort. Programmet tar även upp frågor angående utformningen av grönstråken. Här nämns huvudstråk till större rekreationsområden som ansluter med grönstråk som leder in i staden. Huvudstråkens vegetation bör utvecklas i samråd med markägare och kan varieras med olika busk- och trädradåer. Det ska finnas olika stråk, en del som endast fungerar som gångstigar och andra som även fungerar som rid- och cykelstråk. I programmet framgår det dock att de mindre grönstråken som till exempel beträddor inte behöver ha en speciell utformning, utan fungerar bra i sin enkelhet som en sträng med slaget gräs eller en stig sida vid sida med en trädrad. Funktionen är desto viktigare då de ska fungera länkande och därmed skapa ett sammankopplat nät av grönstråk. Målet är att skapa 3-5 km långa rundor med grönstråk i staden och på landsbygden och kopplas samman med kollektivtrafiken och cykelvägar. Programmet föreslår också en utplacering av informationsskyltar i anslutning till stråken som ska ge information om de olika målpunkter som nås via stråken.

Åtgärdsförslag och genomförande

I programmet finns en lista med förslag på åtgärder som ska utföras. Det påpekas att det bara är förslag och anledningen till att de inte kan vara mer detaljerade är att genomförandet måste ske i dialog med markägare i ett senare skede. Ett av de mest ambitiösa förslagen för rekreation är att skapa ett ringstråk kring Lund där Höjeåstråket ska sammankopplas till Kävlingeån via Stångby. Utgångspunkterna för åtgärderna ska vara att behålla landskapets karaktär, de kulturhistoriska värdena och ett fortsatt rationellt jordbruk.

I *karta 1* har rekreationsområden samt rekreationsstråk i närlandskapet kring Lunds stad tagits med. De åtgärdsförslag som genomförts efter utvärderingen av åtgärdsförslagen 2011 visas i kartan med en siffra i grönt. De åtgärdsförslag som inte genomförts visas med en siffra i rött.

Karta 1: Visar genomförda samt ej genomförda åtgärdsförslag på rekreationsstråk och områden. 1. Rekreationsområde i Höjeådal. 2. Rekreationsområde vid Nöbbelövs mosse. 3. Rekreationsområde vid Ladugårdsmarken. 4. Rekreationsstråk mellan staden och Kungsmarken. 5. Rekreationsstråk (beträddor) ut i odlingslandskapet vid Arendalahöjden. 6. Rekreationsstråk i Stora Råby med Höje å som slutpunkt. 7. Ringstråk kring Lund. 8. Rekreationsstråk vid Höje å. 9. Förbindelser mellan Ladugårdsmarken och Stångby. 10. Förbindelser Kungsmarken och Arendala.

Källa: Lunds kommun. Publiceras med vänligt tillstånd av Lunds kommun.

Intervju med kommunekolog Cecilia Backe

I följande avsnitt presenteras resultatet av intervjun med Cecilia Backe. Frågorna rörde arbetet med beträddor och de problem samt möjligheter som uppstår.

Problem i praktiken

Cecilia Backe¹ berättar att det är svårare än vad man tror att arbeta med beträddor över privat mark och att de inte arbetar så systematiskt efter principskisserna i Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet. Allt de gör bygger på frivillighet från markägarna. Ett av de största problemen i arbetet med beträddor är det motstånd som finns från en del markägare. Orsaken till motståndet är enligt Backe,

¹ Mailkorrespondens med Cecilia Backe, ekolog på Lunds kommun, den 6 maj 2013

markägarnas oro för nedskräpning och vandalism av deras marker. De markägare som har djur är rädda för att de ska skadas eller släppas ut. Hon tar upp två projekt som inte utvecklats fullt ut på grund av motstånd eller lågt intresse från markägare. Ett annat hinder är jordbrukets stödsystem. Detta eftersom beträdorna kan bli en ekonomisk belastning om de slits hårt och markägarna därmed måste räkna bort arealen från gårdsstödet.

Ringstråket kring Lund förklarar hon är praktiskt svårt att genomföra på grund av att markreserven är begränsad. Det finns stora industriområden och få gröna stråk samtidigt som marken är hårt utnyttjad för infrastruktur som bildar svåra barriärer. Dessutom är anspråken för exploatering stor. Backe tycker det för närvarande är viktigare att utveckla lagom långa och attraktiva rundor att promenera på i närheten av alla bostadsområden i Lund än att prioritera ett sammankopplat grönstråk runt Lund. Hon menar att det har visat sig att människor hellre vill ha möjlighet att gå rundor än att gå fram och tillbaka. Grönstråken vid Arendalahöjden tar Backe upp som ett mindre bra exempel eftersom det inte erbjuder någon runda, men hon tror att stråken kanske kommer få en ökad betydelse i framtiden när staden växer österut. Ett annat projekt de arbetar med just nu, som inte fungerar så bra, är förbindelsen mellan Stångby och Ladugårdsmarken. Anledningen är att det är osäkert ifall de kommer åt marken de föreslår. Detta beror på den stora konkurrens som finns om marken för jordbruk, exploatering och rekreation, som tidigare beskrivits.

Möjligheter i praktiken

Projekt med beträdor och grönstråk som varit enklare att genomföra har till stor del berott på positiva markägare och på finansiering via statliga bidrag eller våtmarksprojekt. Backe beskriver hur samarbetet med markägare går till och menar att dialogen är mycket viktig. Man måste ta kontakt med markägaren tidigt, redan under idéstadiet för att lägga fram ett förslag. Det går inte bara att rita ut en beträda över privat mark. Sedan är en helt avgörande faktor att det finns ekonomisk kompensation. Drift och underhåll är också en viktig fråga. Ibland kan en överenskommelse med markägaren göras där ersättning ges för att markägaren ska sköta underhåll och drift. Om inte markägaren själv ansvarar för skötsel så är det viktigt att kommunen sköter beträdor och grönstråk ordentligt.

Lunds kommun samarbetar över kommungränsen i å-projekten, Höje å och Kävlingeån. Backe förklarar att dessa projekt fungerar mycket bra. Kommunerna upprättar avtal sinsemellan om skötsel av stråken. För att inleda samarbeten hänger det på att det finns intresserade tjänstemän i respektive kommun. Just nu är det samarbete de har med grannkommunerna kring åarna som fungerar bäst.

Platsbesök

De båda beträdorna besöktes i början av maj. Beträdan vid Ladugårdsmarken är anlagd som en multifunktionell beträda mitt i ett jordbruksområde och den andra beträdan ligger intill Höje å, används som gångstråk och är en del i ett våtmarksprojekt där tre kommuner samarbetar.

Ladugårdsmarken

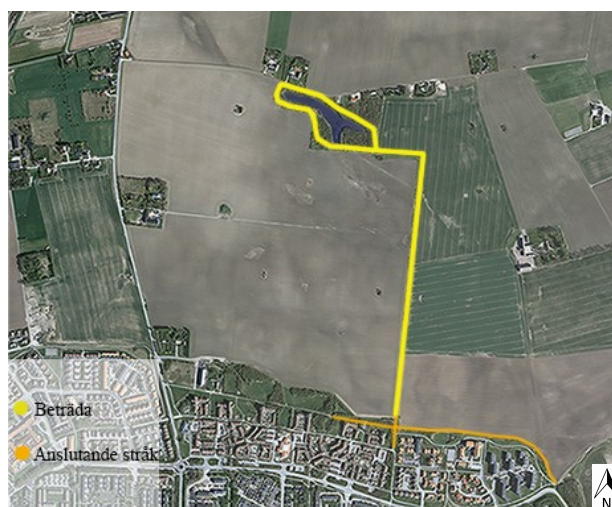
Ladugårdsmarken ligger i nordöstra delen av Lund mellan Norra Fäladen och Stångby. Beträdan anlades 2008 med statligt stöd, är åtta meter bred och avsedd som ett gång- och ridstråk. En informationsskylt är utplacerad i början av

beträdan där besökaren får information om stråkets framkomlighet och närliggande busshållplats. Tanken var att beträdan skulle gynna biologisk mångfald med plantering av ängsväxter och buskar men efter intervjun med Backe² framkom det att grässorten renkavle spridit sig till omkringliggande åkermark. Kommunen måste därför klippa ner gräset tidigt på året vilket inte gynnar den biologiska mångfalden och på grund av denna problematik försöker de härnäst separera användningen av funktioner på beträdor. Planteringarna utgör dock ett välbehövligt vindskydd mitt ute på de öppna åkrarna och bidrar med att bryta ner ett relativt storskaligt landskap.

Beträdan vid Ladugårdsmarken var under platsbesöket välbesökt av både människor som rastade hundar, joggade eller promenerade. Foto: Cecilia Sonesson 2013-05-09

Beträdan vid Ladugårdsmarken är inte sammankopplad med övrig grönstruktur i norr utan stråket slutar vid en målpunkt bestående av en sjö. Kommunen har dock planer på en förbindelse mellan Ladugårdsmarken och Stångby i norr och det finns därmed en möjlighet att beträdan i framtiden kan sammankopplas med grönstråk även i norr.

Beträdan vid Ladugårdsmarken är belägen mitt i ett åkerlandskap, sträckan fram och tillbaka är sammanlagt 2 km. © Lantmäteriet, i2012/901

2 Mailkorrespondens med Cecilia Backe, ekolog på Lunds kommun, den 6 maj 2013

Höje å

Beträdan vid Höje å anlades inom ramen för Höjeåprojektet som utförs i samarbete med Staffanstorps och Lomma kommun. Höje å landskapsvårdsplan togs fram av Ekologgruppen i Landskrona och var färdig år 2007. Planen innehåller åtgärdsförslag med fokus på rekreation för allmänheten och de tre kommunerna beviljades 2006 statligt bidrag för anläggning av vandringsstråk (Lunds kommun, Höje å vattenråd 2013a). Samarbetet fungerar mycket bra mellan kommunerna enligt Backe³.

Beträdan är en ca 3 meter bred grässträng placerad mellan åkermark och Höje å. Foto: Cecilia Sonesson 2013-05-10

Efter platsbesöket och kartstudien kunde jag konstatera att stråket kopplas samman med övrig grönstruktur i söder och norr och därmed erbjuder en längre runda. Stråket är endast till för att promenera på och utgörs av en cirka tre meter bred grässträng. Vegetationen kring ån fungerar som ett bra vindskydd längs med stråket. I början och slutet av beträdan är informationsskyltar utplacerade och en ny gångbro över ån ansluter stråket till befintliga gångstigar i norr.

Beträdan ligger söder om Höje å och ansluter till övriga grönstråk i både norr och söder. © Lantmäteriet, i2012/901

3 Mailkorrespondens med Cecilia Backe, ekolog på Lunds kommun, den 6 maj 2013

Diskussion

I följande kapitel förs ett resonemang om Lunds kommun med hjälp av beträdan uppfyller de intentioner och målsättningar som de satt för tätortsnära rekreation. En diskussion förs även kring den problematik som uppstår och vilka utvecklingsmöjligheter beträdan har och vilken roll den kan spela i framtiden. I det sista avsnittet diskuteras den metod som används för att besvara arbetets frågeställning.

Planeringsverktyg med stor potential

Syftet med uppsatsen var att ta reda på kommunens intentioner med och riktlinjer för rekreationsmöjligheter kring Lunds stad, vilken roll beträdan spelar i detta arbete och vilka möjligheter och problem som uppstår i det praktiska arbetet. Beträdan nämns både i Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet och översiktsplanen som ett verktyg i arbetet med att tillgängliggöra jordbrukslandskapet, skapa rekreationsmöjligheter och bidra till en god miljö för de boende i staden. I Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet får beträdan stort utrymme. Principskisser på hur jordbrukslandskapet ska brytas ner i mindre delar med hjälp av beträdan visar kommunens förståelse för den stora potential beträdan har.

Det som framförallt lyfts fram i programmet och planen är vikten av en sammanhängande grönstruktur som ska göra landskapet mer tillgängligt och öka rekreationsmöjligheterna. Förståelsen för kopplingarna i landskapet sägs vara en nyckelfaktor i planeringsarbetet menar Ahern i sin avhandling (2002). Eftersom Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet tar upp ringstråk kring Lund som ett åtgärdsförslag såg jag att kommunen visade tydlig förståelse och hänsynstagandet till detta faktum. Strävan var uppenbarligen att få ett sammankopplat nätverk där beträdor utgör en viktig byggsten.

Intervjun med kommunekolog Backe och platsbesöken vid Höje å och Ladugårdsmarken ställde kommunens intentioner i relation till verklighetens hinder. Resultatet ger en klar bild över de problem som uppstår i det praktiska arbetet med beträdor. Det är hinder som kan överkommas i vissa fall, till stor del tack vara samarbetsvilliga markägare, men som i det stora hela gör kommunens målsättningar svåra att uppfylla.

Problematiskt att genomföra i praktiken

Resultatet tyder på, att samtidigt som beträdor blivit ett accepterat och vedertaget begrepp i Lund kommuns grönstrukturplanering, är det i praktiken problematiskt att genomföra. Tyvärr har det visat sig svårare än väntat att upprätta ett samarbete med markägare och de största problemen med att skapa en sammanhängande grönstruktur idag verkar vara just motstånd från markägare. Dock har en del beträdor anlagts, som platsbesöken vid Höje å och Ladugårdsmarken exemplifierade, och det till stor del tack vare välvilligt inställda markägare.

Konkurrensen om marken för exploatering, jordbruk och rekreation är också ett stort hinder som sätter käppar i hjulet för kommunens intentioner om en sammanhängande grönstruktur. En förbindelse mellan Ladugårdsmarken och

Stångby har än så länge inte gått att genomföra på grund av den höga konkurrensen. En sammanhängande grönstruktur får därför inte högsta prioritet för tillfället, det framgick i intervjun med Backe. Istället blir det viktigt att erbjuda stadsinvånarna längre rundor, vilket jag kan tycka blir ett ställnings-tagande till fördel för rekreationen över den ekologiska aspekten.

Eftersom det uppenbarligen är svårt att skapa en helt sammanhängande grönstruktur idag kan jag hålla med Backe om att det är bättre att skapa rundor som möter dagens växande behov av rekreation i tätorten. Kanske kan en sammankoppling prioriteras efterhand när det största rekreationsbehovet är tillgodosett.

Ett exempel på en beträda som inte sammankopplar landskapet är beträdan vid Ladugårdsmarken som endast skapar en sträcka på 2 km lång fram och tillbaka. Den uppfyller inte de riktlinjer kommunen satt för slingor på 3-5 km. Efter mitt besök på beträdan anser jag ändå att den blev lyckad. Även om det så klart är önskvärt att, som Backe påtalade, skapa rundor istället för att gå fram och tillbaka, är det ändå ett inslag som tillför något positivt. Beträdan tillgodoser ett behov av rekreation, bryter ned det storskaliga åkerlandskapet och verkar uppskattat bland de närboende.

Ett annat problem som måste lösas i en högre instans är de hinder EU:s stödsystem utgör. Än så länge har de motioner som lagts fram i riksdagen för att få beträdan inkluderad i stödsystemet getts avslag. Eventuellt kan i framtiden, om städer fortsätter att expandera och förtätas i samma takt som idag, beträdan få mer uppmärksamhet i resten av landet och därmed inkluderas i stödsystem som uppmuntrar markägare att upplåta sin mark.

Tydliga strategier

Trots alla hinder som uppstår måste kommunen göra så gott de kan och anpassa sig efter de förutsättningar som råder i dagsläget. Efter granskningen av Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet och översiktsplanen ser jag att det finns tydliga utarbetade strategier i grönstrukturplaneringen för att säkerställa rekreationen kring staden. Strategierna överensstämmer med flera av de strategier som Jack Ahern beskriver i sin doktorsavhandling (2002). Tillvägagångssättet är bland annat en kombination av de offensiva och opportunistiska strategierna som beskrivs i avhandlingen. Den opportunistiska strategin, som beskrevs i bakgrundsavsnittet, går ut på att identifiera element i landskapet som kan användas i skapandet av ett grönt nätverk. I översiktsplanen är intentionerna att placera grönstråk längs ägo gränser och befintliga markvägar.

För att genomföra strategin krävs det att kommunen samarbetar med de markägare som kommer involveras i planerna. Både i översiktsplanen och i Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet framgår det att en av de viktigaste aspekterna i kommunens grönstrukturplanering är att upprätta en god dialog med markägarna. Kommunens strategi är att inkludera markägarna i ett tidigt skede, och att samarbeta vilket också är en viktig aspekt i planeringsstrategin enligt Ahern. Enligt Backe är det också på det sättet de arbetar i praktiken, vilket jag tror ökar chanserna betydligt för ett gott samarbete med markägare.

Översiktsplanens målsättning om samarbete med grannkommuner verkar också uppfyllas och är en annan av kommunens inkluderande strategier. Backe var mycket positiv till hur samarbetet hade fungerat mellan kommunerna i de två

å-projekten. Kommunerna som samarbetade i Höjeå-projektet fick också statligt bidrag vilket, tillsammans med ett gott samarbete med markägare, säkert var en stor anledning till att projektet kunde genomföras med gott resultat.

En annan strategi som översiktsplanen beskriver är en offensiv markpolitik, vilket går ut på att köpa upp mark som de i framtiden kan ställa skötselvillkor på. Det är en offensiv strategi som jag tror kan öka chansen för fler anlagda beträddor i kommunens regi i framtiden och en eventuell lösning på problem som idag kan uppstå när samarbeten med markägare går i stå. Samtidigt är konkurrensen om marken stor och frågan blir då vilka prioriteringar kommunen gör i ett senare skede när anspråken på marken för exploatering troligtvis ökar i framtiden.

Verktyg i miljö- och hälsomålsarbetet

Anläggande av beträddor har visat sig vara ett verktyg i kommunens miljö- och hälsomålsarbete. Genom att sammanlänka och öka tillgängligheten till större grönområden bidrar beträddan till en god miljö för boende i kommunen som är ett av huvudmålen med grönstrukturplaneringen enligt översiktsplanen. Beträddan vid Höje å är ett gott exempel på hur väl beträddor kan fungera sammanlänkande i landskapet. Beträddan ansluter till andra stråk i både norr och söder och blir därför en del av en längre runda. Just detta projekt tycker jag uppfyller de målsättningar om ett sammankopplat grönt nätverk som översiktsplanen och Grönstruktur- och naturvårdsprogrammet beskrivit. Det är intressant att en så relativt liten åtgärd i landskapet kan bidra med så mycket i miljömålsarbetet.

Eftersom ett av de sexton miljö kvalitetsmålen är att skapa en god bebyggd miljö blir beträddan ett verktyg i kommunens arbete med miljömålet. I miljökonsekvensbeskrivningen bedöms översiktsplanen 2010 ha en positiv inverkan på rekreation och grönstruktur. Detta i sin tur påverkar miljömålen *Ett rikt odlingslandskap*, *God bebyggd miljö* och *Ett rikt djur- och växtliv* och folkhälsomålet *Fysisk aktivitet*. Enligt beskrivningen beror det delvis på den nya beträddan vid Höje å. Beträddan kopplar samman grönstrukturen söder om staden, gör odlingslandskapet kring staden mer tillgänglig och ökar förekomsten av småbiotoper. Jag ser även beträddan som en del i arbetet med miljömålet *minskad övergödning*. Eftersom den är anlagd vid ett vattendrag minskar den därmed utlakning av näringsämnen till Höje å.

Utvecklingsmöjligheter i framtiden

De två platsbesöken har exemplifierat två ganska olika beträddor och jag kan se fördelar med dem båda. Ladugårdsmarkens beträdda ger besökaren en givande miljö att vistas i med buskplanteringar och en målpunkt som hägrar. Den fungerar inte sammanlänkande som beträddan vid Höje å, men trots det skapar den viktiga rekreativsmöjligheter för boende i närområdet. I framtiden kan den kanske sammanlänkas med det planerade grönstråket mellan Ladugårdsmarken och Stångby.

Utförningen av beträddor som Gyllin m.fl. diskuterade i Gröna Fakta (2008), och frågan om att skapa en givande miljö att vistas i är en viktig aspekt. Samtidigt tycker inte jag att det behöver prioriteras i anläggande av varje ny beträdda. För det som enligt mig är det mest positiva med beträddan är att den kan fylla en

funktion i all sin enkelhet genom att sammanlänka och bryta ner ett storskaligt landskap både med och utan träd- och buskridåer.

Arbetet visar att Lunds kommun har implementerat beträdan i sin grönstrukturplanering. Intentionerna är att beträdan ska fungera som en sammanlänkande byggsten som tillgängliggör naturen i landskapet och skapar en god boendemiljö för invånarna i Lund. De två besökta projekten är två exempel på hur beträdan kan tillföra rekreativsmöjligheter i ett åkerlandskap och samtidigt fungera som ett verktyg i kommuners arbete med miljökvalitetsmålen. Arbetet visar också att många hinder kan uppstå på vägen, vilket gör det svårare än väntat att uppfylla kommunens målsättningar. Men det finns även utvecklingsmöjligheter. Med en framåtsträvande markpolitik, inkludering av beträdan i det statliga stödsystemet och framförallt ett gott samarbete med markägare, tror jag att beträdan kan bli ett användbart verktyg i flera kommuners grönstrukturplanering i framtiden.

Metoddiskussion

Metoden jag använt anser jag överlag har fungerat bra och den har resulterat i att syftet med arbetet uppnått. Genom plan- och programstudier fick jag en tydlig bild över kommunens intentioner och riktlinjer i frågan. Detta i kombination med intervjun med kommunekolog Backe gjorde att jag kunde ställa kommunens intentioner i relation till det praktiska arbetet och de uppnådda resultaten. Platsbesöken i kombination med kartstudier visade vilka mål som uppnått och exemplifierade specifika problem som kan uppstå i arbetet med beträdan. Det som visade sig betyda mycket i just arbetet med beträdan var samarbetet mellan kommun och markägare. En svaghet i mitt val av metod är att jag inte intervjuat några markägare. Detta val gjordes efter intervjun med Backe. Eftersom kommunen arbetar aktivt med att skapa en god dialog med markägare är det också rimligt att de har en tydlig och rättvis bild av vilka skäl som ofta uppges när markägare tackar nej till ett samarbete. Trots detta faktum hade intervjuer med markägare, såväl en som valt att samarbeta med kommunen och en som valt att inte göra det, säkert kompletterat den information jag fick från Backe.

Referenser

- Ahern, J. (2002). *Greenways as Strategic Landscape Planning: theory and application*. Diss. Wageningen: Wageningen University
- Boverket (2013) *Det tätortsnära landskapet*. Tillgängligt:
<http://www.boverket.se/Planera/Planera-for-fysisk-aktivitet/Workshop-om-det-tatortsnara-landskapet/> [2013-06-03]
- Bengtsson, B. (2004). *Allemansrätten – vad säger lagen?* Solna: Naturvårdsverket. [Broschyr] Tillgängligt:
<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-8161-6.pdf> (2013-04-16)
- Gyllin M., Haaland C., Larsson A. & Peterson A. (2010). *Implementing multifunctional greenways in Sweden – challenges and opportunities*. Fábos, J.G [red.], *Proceedings of Fábos Conference on Landscape and Greenway Planning 2010*. Budapest, July 8-11. Tillgängligt:
http://pub.epsilon.slu.se/8304/1/haaland_et_al_110831.pdf [2013-05-15]
- Gyllin M., Haaland C., Larsson A. & Peterson A. (2008). Beträdor och andra grönstråk – om landskapets åtkomlighet i fullåkersbygderna. *Gröna Fakta*, nr 2.
- Ihse M. (1995) Swedish agricultural landscapes - patterns and changes during the last 50 years, studied by aerial photos. *Landscape and Urban Planning*. Vol. 31, ss. 21-37.
- Ihse M., Justusson B. & Skånes H. (1991). *Slättbygden i Skåne och Halland: ett odlingslandskap i förändring*. Solna: Naturvårdsverket (Rapport 3887).
- Jordbruksverket (2008) *Miljöeffekter av slopad uttagsplikt – Rapport från projektet CAP:s miljöeffekter*. Jönköping: Jordbruksverket (Jordbruksverket Rapport 2008:13) Tillgängligt:
http://www2.sjv.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra08_13.pdf [2013-05-02]
- Jordbruksverket (2012-01-17) *Åtagande för att få miljöersättning*.
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/jordbrukarstod/miljoersattningar/skyddszoner/atagandeforattfamiljoersattningar.4.7c909d4211d6c23487380004686.html> [2013-04-28]
- Jordbruksverket (2013-02-06) *Villkor för gårdsstödet*.
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/jordbrukarstod/gardsstod/villkor.4.14121bbd12def92a9178000526.html> [2013-04-28]
- Lunds kommun, Stadsbyggnadskontoret (2010) *ÖP 2010 - Översiktsplan för Lunds kommun 2010*. Lund : Lunds kommun. Tillgängligt:
<http://www.lund.se/Global/F%C3%B6rvaltningar/Stadsbyggnadskontoret/%C3%96P2010/antagandehandling/%C3%96P%202010%20till%20webben%20avdelning%201.pdf> [2013-04-07]
- Lunds kommun, Höje å vattenråd (2013-05-03a) *Bakgrund*.
<http://www.hojea.se/Bakgrund-2.htm> [2013-05-08]
- Lunds kommun, Höje å vattenråd (2013-05-03b) *Gångstråk*.
<http://www.hojea.se/Gaangstraak.htm> [2013-05-08]
- Länsstyrelsen Skåne (2013a) *Översiktliga kommunbeskrivningar – Topografi och jordarter*. Tillgängligt:
<http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och->

- kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/oversiktliga-kommunbeskrivningar/Pages/Lund.aspx [2013-04-16]
- Länsstyrelsen Skåne (2013b) *Jordbruksfastigheter*. Tillgängligt: <http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/lantbruk-och-landsbygd/lantbruk/jordbruksfastigheter/Pages/index.aspx> [2013-05-16]
- Länsstyrelsen Skåne (2009). *Miljötillståndet i Skåne – Årsrapport 2009*. Malmö: Länsstyrelsen i Skåne län. (Rapportserien Skåne i utveckling 2009:7) Tillgängligt: http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/sv/publikationer/2009/2009_7_Miljotillstandet_internetversion.pdf (2013-05-01)
- Naturvårdsverket (2013-03-22). *Planering grönstruktur och vattenområden*. <http://www.miljomal.se/Miljomalen/Alla-indikatorer/Indikatorsida/?iid=85&pl=1> [2013-05-29]
- Region Skåne (2010) *Grönstruktur*. Tillgängligt: <http://www.skane.se/sv/Webbplatser/Strukturbild-for-skane/Kunskapsunderlag/Markanvandning/Gronstruktur/> [2013-04-16]
- Region Skåne (2012) *Grönstruktur i Skåne – strategier för en utvecklad grön struktur*. Region Skåne, Avdelningen för regional utveckling. Tillgängligt: <http://www.skane.se/Upload/Webbplatser/Strukturbild/GronstrukturSkane.pdf> (2013-04-16)
- Region Skåne (2004) Andel yta allemansrättslig mark i Skånes kommuner.png [Kartografiskt material] Region Skåne/Strukturbild för Skåne
- Statens folkhälsoinstitut (2013). *Övergripande mål för folkhälsan* <http://www.fhi.se/Om-oss/Overgripande-mal-for-folkhalsa/5-Miljoer-och-produkter/> [2013-04-23]
- Thalén Finné E., Husmark Pehrsson C. (2004) (red) *Översyn av reglerna för arealuttag*. Stockholm: Sveriges Riksdag. (Motion 2004/05:MJ335) Tillgängligt: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/mot-200405MJ335-versyn-av-r_GS02MJ335/?text=true [2013-04-15]
- Widman, A. (2007) (red) *Tätortsnära naturområden i västra Skåne*. Stockholm: Sveriges Riksdag. (Motion 2007/08:MJ373)